

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

בס"ד, י"ז תמוז התשפ"ו

חולין ס"ג – זיהוי עופות טמאים, מסורת העופות הטהורים וקניית ביצים מגוי

שאלות:

1. האם יש דרך לדעת דרך העופות, מתי עומד לרדת גשם?

זיהוי עופות מסויימים

- **רב יהודה מבאר** את העופות הטמאים שמוזכרים בתורה:
 - ה"שלך" – הוא העוף ששולה דגים מן הים (ברש"י אומר שהם ידעו על מה מדובר).
 - ה"דוכיפת" – הוא העוף שכרכולתו עבה ונראית כפולה וקשורה לראשו ("שהודו כפות"). הברייתא מוסיפה שזה תרנגול הבר שהביא את תולעת השמיר לצורך ביקוע אבני בית המקדש בימי שלמה המלך. כמו שאומרת הגמרא בגיטין.
 - **כשרבי יוחנן** ראה את השלך שולה דגים במים עמוקים, הוא קרא את הפסוק: "מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה" – שהקדוש ברוך הוא מזמן לשלך את מזונו בטורח בתוך התהום (פירוש שני ברש"י).
 - כשהוא ראה נמלה, קרא את הפסוק: "צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל" – שהקדוש ברוך הוא מזמן לה את מזונה בקלות וללא מאמץ, אפילו שהיא קטנה, דואגים לה כמו לדבר גדול.
- **אמימר אמר** על מספר עופות שהם מותרים. לעומת זאת, השקנאי והבטנאי תלויים במנהג המקום: במקום שנהגו לאכול אוכלים, ובמקום שנהגו שלא לאכול – לא אוכלים. והמנהג תלוי, כי במקומות שבהם מצויים הפרס והעזניה הטמאים, נהגו שלא לאכול את השקנאי והבטנאי מפני שהם דומים להם כי גם להם יש רק סימן טהרה אחד, ויש חשש שיחליפו ביניהם. במקומות שהפרס והעזניה לא שכיחים – נהגו לאוכלם ללא חשש. (וגם **אביי מנה** מספר עופות שחלקם כשרים וחלקם טמאים.)
- הברייתא **מבררת** את זיהוי התנשמת שנקראת בשפתם **בְּאוֹת**, שמופיעה בתורה ברשימת העופות ופעם שנייה ברשימת השרצים. איך יודעים שזו שנמצאת בעופות היא אכן עוף ולא שרץ?
 - הברייתא לומדת במידת "דבר הלמד מעניינו" – שהפרשיה שעוסקת בעופות, מתייחסת לתנשמת שהיא עוף (**ואביי אומר** שהיא ה"קיפוף", שזה כנראה משהו כמו ינשוף עיין שיחת חולין). ואותו דבר גם לגבי השרצים, ששם התנשמת היא ה"קורפדאי" (חפרפת - לעזי רש"י).
- **רב יהודה אומר** שהקאת הוא הקוק, ולגבי ה"רחם" (שרקרק) **רבי יוחנן אמר** שהוא נקרא ככה כי ברגע שהוא מופיע – באים רחמים (גשמים) לעולם.
- **רב ביבי בר אביי אמר** שהרחם מבשר גשמים רק כשהוא יושב על דבר כלשהו ומצפצף משהו שנשמע כמו "שרקרק".
- הגמרא מביאה מסורת שאם הרחם יושב ישירות על הארץ שזה לא דרכו, ומצפצף – סימן שבא המשיח, שנאמר: "אֶשְׂרָקָה לָהֶם וְאֶקְבָּצֵם". הגמרא **מספרת** על רחם שצפצף

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א על שדה חרוש ומת מפגיעת אבן משמים – הסיבה היא שהוא היה רחם שקרן ("ביידא") כי עדיין לא הגיע המשיח.

- הברייתא מרבה מהמילים "כל עורב למינו" סוגי עורבים שונים: "עורב" הוא העורב השחור המוכר, שנאמר: "קצותיו תלמלים שחורות כְּעֹרֵב". "כל העורב" בא לרבות את עורב העמקי שהוא העורב הלבן, כי מראה לבן (בוהקמסנוור) ליד שחור נראה יותר עמוק. "למינו" בא לרבות עורב שבא בראשי יונים, ו**רב פפא מסביר** שהכוונה שראשו דומה לראש של יונה.
- **רב יהודה** מזהה את החסידה עם הדיה הלבנה והיא נקראת חסידה, שעושה חסד עם חברותיה וחולקת איתם את מזונותיה.

2. זכריה אומר שמי שאוכל איה עובר על 2 מצוות לא תעשה כי זו גם דיה, הוא צודק?

מספר העופות הטמאים ובירור שמותיהם בתורה

- הגמרא מביאה אמוראים שאמרו בשם **רב** שיש 24 עופות טמאים בתורה.
- **רב חנן בר רב חסדא הקשה** על אביו **רב חסדא** שציטט את המאמר, שברשימה בספר ויקרא יש רק 20 עופות, וברשימה בספר דברים יש 21 עופות. גם אם נוסיף לספר דברים את הדאה שכתובה בויקרא נקבל רק 22 עופות!
רב חסדא מתרץ שחמיו למד **מרב** שיש לרבות עוד ארבעה עופות מהמילים "למינה", "למינה", "למינו", "למינהו", ומכאן שהמניין המלא הוא 24 (לאחר קיזוז שני שמות כפולים).
- זיהו השמות הכפולים:
 - **אבי אמר** שהדאה והראה הן עוף אחד, והתורה נקטה בשני שמות כדי להבהיר שאסור לאכול אותה, וזה אותו מין בכל שם שהוא מכונה. כי אם זה היה מין חדש שחומש דברים מוסיף, אז למה לא הזכירו גם את הראה.
 - **אבי** מוכיח באופן דומה שגם האיה והדיה הן עוף אחד, ו**רבי מסביר** שהתורה נקטה בשני השמות כדי לא להשאיר פתחון פה למתווכח לטעון שהתורה אסרה רק שם אחד והשני מותר.
 - ואמנם גם **אבי** מודה שבבהמות, חומש דברים מוסיף את השסועה, מכל מקום בעופות זה לא תוספת אלא שמות נרדפים.
 - **רבי אבהו חולק** על **רב ואבי** וסובר שהראה היא האיה ולכן בגלל הניסוח בספר דברים צריך לומר שדאה, ראה, איה ודיה הם כולם שמות שונים לאותו עוף. והיא נקראת ראה מפני שראייתה חדה במיוחד, כמו ששנו חכמים: "היא עומדת בבבל ורואה נבלה בארץ ישראל". ולפי שיטתו יש 23 עופות טמאים, ולא 24.
 - **ואיסי בן יהודה אמר** בברייתא שיש במזרח מאה עופות טמאים שהם כולם מין של איה.

3. האם מותר לקנות חביתה מגוי?

מסורת העופות הטהורים וקניית ביצים מגוי

- **אבימי בריה דרבי אבהו** שנה: שיש 700 מיני דגים טמאים, 800 מיני חגבים טמאים, אבל לעופות הטהורים אין מספר.

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

- **רבי דרש** שהתורה נקטה בלשון קצרה (למדה את המועט): בבהמות, הטהורות מעטות ולכן הכתוב מנה את הטהורות, ובעופות, הטמאים מעטים (רק 24) ולכן מנה הכתוב את הטמאים.
מכאן למד **רב הונא** בשם **רבי מאיר** ש"לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה".
- **רבי יצחק פסק** שעוף טהור נאכל רק על פי מסורת, כלומר אם אדם ראה אדם כשר שאכל עוף מסויים, הוא יכול להניח שהעוף הזה כשר. וכן צייד נאמן לומר שעוף זה מותר מפני שרבו מסר לו שהוא טהור. **רבי יוחנן** מסייג שרבו של הצייד חייב להיות בקי בעופות ובשמותיהם. והגמרא **מבררת** ומכריעה שמדובר ב"רבו הצייד" (ולא רבו החכם בתורה), כי רק צייד מנוסה יודע לזהות את העופות בשטח ולא רק בשמותיהם הכתובים, ולכן הוא לא יטעה במין דומה.
- הברייתא מתירה לקנות ביצים מגויים ללא חשש שהן מעוף נבלה או טרפה.
 - איך יודעים שהביצה היא לא של עוף טמא? **אבוה דשמואל מסביר** שהגוי אומר במפורש שהביצה היא של עוף פלוני הטהור, ומכיוון שהוא נוקב בשמו של עוף ספציפי – הוא מפחד לשקר כי הוא יודע שיכולים לבדוק את זה.
 - אם הגוי לא נוקב בשם העוף, בודקים את הביצה בסימנים: כל ביצה שראשה אחד כד (עגול) וראשה השני חד (שפיצי) – היא של עוף טהור. אם שני ראשיה עגולים או שני ראשיה שפיציים – היא של עוף טמא. חלבונה (הלבן) מבחוץ וחלמונה (הצהוב) מבפנים – טהורה. והפוך טמאה, ואם החלבון והחלמון מעורבים זה בזה זו ביצת שרץ, והגמרא תמשיך לדון בזה בדף הבא.